

«Կարկեսցին բերանք Զարաբանողաց»

(«Թուղթ շրջաբերական»-ի մը հրատարակութեան առիթով)

Գրիգոր Ռաբանեան

Որ թարգմանի - թող չորնան, ցամքին ու պապանձին չար բաներ ըսող բերանները:

Այս անգամ ձայնը կ'ելլէ Զմմառէն: Հայ կաթողիկներու կրօնական վարչութեան կեդրոնէն, Լիբանանի մէջ: Նորութիւն չէ: Այսօրինակ ձայներ տասէն քսան տարին անգամ մը կ'աղմկեն հայ հրապարակը, եւ պատերուն զարնուող հովերուն նման կը նսարանան ու ի վերջոյ կը մարին մոռացութեան մշուշին մէջ:

Նոյն կրկներգները: Նոյն անգոյն հասարակ տեղիքը: Նոյն ալելուիաները: Ընթերցումը՝ ձանձրալի եւ Կոչին ձայները անախոք: Ծայրէ ի ծայր: Թուղթը, անչեղօրէն ու անսայթաքօրէն կը հետեւի իր նախորդներու ցաւագին օրինակներուն, հանդիպելու համար անոնց տրուած անփառունակ ընդունելութեան: Կը յիշենք Աղանանանի ստացած ըմբերանումը, եւ Կոզեանի ջախջախումը՝ իր մտածումներուն ու բառերուն մաղձին մէջ:

Աջալուրջ ընթերցումի մը օժանդակութեամբ դժուար չեղաւ Թուղթին իւրաքանչիւր պարբերութենէն դրսեւորել թաքնուած ծրագիրներ, յետին մտքեր, խայթոցներ՝ արձակուած հայ ժողովուրդին եւ անոր գերասուրբ եկեղեցիին դէմ: Անոր բառերու արանքներէն կը լսուին նիւթական տագնապի, անապահովութեան, հիւսնդագին հոգեբանութեան, դառնութեան, եւ ջղայնութեան ոտնաձայներու տոփիւնը: Բոլորն ալ իբրեւ ենթահող՝ կը հանգչին այնտեղ, այսպէս ասաց, գեղեցկահիւս, մաքրակրօն ու հայրենաշունչ նախադասութիւններու շարին ներքեւ:

Յայտնի է որ Թուղթին խմբագրութեան նպաստ բերած են մէկէ աւելի համախորհուրդ անձեր: Այնտեղ՝ հաստատումներու մէկտեղումը կը մատնանչ՝ ենթադրութիւնը: Պարտկելու համար ենթահողին թելադրանքները, խմբագրութիւնը կը դիմէ՝ սուտի, պատմական դէպքերու չարափոխութեան, իրեն չպատկանած կը անուանուի, իրեն չունեցած իբրեւ ունեցած ներկայացնելու ահաւոր արշաւանքի մը: Տարակոյս չկայ որ, Թուղթը գրուած է ապապրանք մը իր ժամանակին տեղը մը: Հասցնելու փութկոտութեամբ, հաճոյացնելու՝ ապապրողները: Իր պաշտօնին մէջ զանցառու գտնուիլ չուզող պաշտօնէին նման, որ իր գլուխը կը զարնէ աստին ու անդին, իր դիրքը չկորսնցնելու հեւքով:

Ահա «Թուղթ շրջաբերական»ը իր իրական պատկերին մէջ, եւ անոր դրապատնառները որոնք քայքայիչ սխրանքով վերվար կը ճեմեն անոր էջերուն, տողերուն եւ բառերուն ընդմէջէն:

Ափ ի բերան մնալիք բան էր երբ կարդացինք ներածականին՝ «Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ» եւ «Կաթողիկոս Հայոց Ուղղափառաց» տիտղոսները:

Պատմականօրէն անփոխելի ճշմարտութիւն է որ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ օրինաւոր կաթողիկոսն է Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Հայրապետը (Պատրիարքը), որ կը բնակի Անթիլիասի մէջ: Ատկէ զատ ինչպէս կարելի է ըմբռնել ուրիշ կաթողիկոս մը (Պատրիարք մը) «Մեծի Տանն Կիլիկիոյ» կամ «Տանն Կիլիկիոյ»:

Իսկ ինչ կը վերաբերի «Կաթողիկոս Հայոց Ուղղափառաց» բացատրութեան, ամբարշտութեան գլուխ գործոց մըն է: Ըսէ՛ք, Աստուծոյ սիրոյն, ովքե՛ր են Ուղղափառ հայերը: Լսել էինք հայ կաթողիկներուն, հայ բողոքականներուն, եւ հայ հոռոմներուն մասին: Իսկ հայ Ուղղափառները բոլորովին անծանօթ եւ յերկարածոյ հայեր են: Ըսէ՛ք, ու՞ր կը ցանուին եւ ու՞ր կը բուսնին: Աւելի շիտակ պիտի ըլլար հայեր են: Ըսէ՛ք, ու՞ր կը ցանուին եւ ու՞ր կը բուսնին: «Տէր ելցէ եւ այց արասցէ»: Ըսել «հայ կաթողիկներ», զորս գիտենք թէ ովքեր են: «Տէր ելցէ եւ այց արասցէ»:

Գերերջանիկ Յովհաննէս Պետրոս ԺԸ, Թերեւս այդ գոցէինք ձեր գործածած տիտղոսներու մասին, խորհելով թէ ինչ կ'ուզէք այն կրնաք կոչել ինքզինքնիդ, մեզի վնաս չունիք: Բայց, լաւ մտիկ ըրէ՛ք, կը մնաք աններելի եւ անէծքին տակը՝ հայ ազգի պատմութեան, Հայց. Մայր Եկեղեցւոյ, շուրջ երկու հազար տարիներու անընդհատ գոյութեան, եւ մեր հօր՝ Ս. Գրիգոր երկրորդ Լուսաւորչի սրբազնասուրբ յիշատակին, երբ հրապարակ կը դնէք Քաղկեդոնը, եւ ամենամանկատկառ ու անբարեպաշտ դարձուածքներով՝ Հայոց Եկեղեցին, հայ ազգին հարազատ մայրը, պատմականօրէն ճշգրտուած, դարերու մաքուր կնիքով սրբագործուած դիրքէն կը խախտէք, ուղղափառ, առաքելական, ու տիեզերական եկեղեցւոյ ընտանիքի անդամակցութենէն կը զրկէք եւ կը հռչակէք «հերետիկոս եկեղեցի»:

Նախ դուրս հանեցէ՛ք ձեր աչքին մէջ ընկողմանած ժանգոտ գերանը որ կը տգեղցնէ ձեր դիմագիծը. յետոյ միայն պարկեշտութիւնը ունեցէ՛ք ընդունելու թէ ուրիշին աչքին մէջ տեսնուած աղտը չիւղ մըն է միայն: Հայոց Մայր Եկեղեցին անընդմիջաբար հպարտ անդամը եղած է Տիեզերական Եկեղեցիին, սիրալիւ եղբայրակցութեանը մէջ ուղղափառ քոյր եկեղեցիներուն: Ձեր ակնարկած հայ ուղղափառները բովանդակ հայ ժողովուրդն է: Ձեմ գիտեր ովքեր են ձեր մատնանշած «Հայոց Ուղղափառաց»-ը, որոնց՝ ձեր կաթողիկոս եղած ըլլալը կը շեփոռէք:

Գերերջանիկ Յովհաննէս Պետրոս ԺԸ, «ո՞ կացոյց գրեզ դատաւոր ի վերայ մեր»:

Սեթեան, Գերապարծառ Սեթեան . . ., «քաղկեդոնական վէճերուն» առիթով, ձեռով մը կը յիշատակուի նաեւ քու անունդ: Լաւ գիտցիր որ խթանին դէմ աքացի զարնելու ո՛չ ոք չը ունիս, ո՛չ կամքը, եւ ո՛չ ալ խելքը: Սողոմ-Պողոսը, Դամասկոսի ճամբուն, արժանի եղաւ լսելու Յիսուսի ազգարարութիւնը խթանի դէմ աքացի չզարնելու առնչութեամբ: Բայց դուն արժանի չես եւ պիտի չըլլաս լսելու աստուածային այդ ազգարարութիւնը, որովհետեւ դուն ոչ Սողոմ ես եւ ոչ ալ Պողոս:

Քաղկեդոնի սկոլաստիկ մութ արահետներուն մէջ մտնել չէ նպատակը այս գրութեան: Մայր Եկեղեցւոյս սրբասուրբ ճակատին՝ ձեր կողմէ պարբերաբար քսուած մրոտ մեղադրանքները շարունակ հերքուած, չարաքան լեզուները քանակոծուած եւ հաճոյող բերաններն ալ ըմբերանուած են, իրենց ատենին: Կրկնութիւն ընելը վախկոտութիւն է եւ վատութիւն: Դուք ալ գիտէք, մենք ալ գիտենք անոնց անունները: Ո՞վ կը զբաղի այսօր Քաղկեդոնով. ո՞վ գիտէ կամ կը հասկնայ: Կ'ապրինք ժամանակներու մէջ երբ այդ բոլորը մերկացած են կարեւորութենէ: Իսկ յետ այսօրիկ, 21-րդ դարու շուքին՝ Քաղկեդոնը յիշող անգամ պիտի չըլլայ: Որո՞ համար եւ ինչո՞ւ արծարծել անհարկի ըսի՝ ըսաւներ, որոնց ծանրութեան ներքեւ միայն արծարծողները պիտի մնան ու չորնան: Հասկցողին շատ բարեւ:

Մոռցէ՛ք Քաղկեդոնը. ոչ մեզի օգուտ ունի ոչ ալ ձեզի: Ունինք միայն ծանրածանր պատասխանատուութիւններ: Անկախացեալ մայր հայրենիքը՝ անհուն կարիքներով: Վերազարթնած հայ քրիստոնէութիւնը՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի գերագոյն հովանաւորութեան ներքոյ: Կարիքը հայ մեղուաջան աշխատանքի: Ու՞ր կը մնայ Քաղկեդոնը:

Կը մեղադրէք թուրքը որ կ'ուրանայ 1915-ն ու յարակից մանրամասնութիւններ: Լայնաբերան կը հաճոյէք ու հաճոյեցիք կոմունիզմի հասցէին, որ տակն ու վրայ բերաւ մեր պատմութիւնը, կրօնքը, հաւատքը, աւանդութիւնը: Իսկ հիմա ելիր էք ճիշդ նոյն մեղքին մէջն էք ինկած, սակով, ուրանալով, չարաննգելով, խարդախելով. տակն ու վրայ բերելով Հայոց Մայր Եկեղեցիի պատմութիւնը, Քաղկեդոնի փնջերուն ներքեւ կծկտած: Ամօթ . . . հազար ամօթ:

Աստուծոյ սիրոյն, ուրկէ՞ փբուռոյց թիւերը՝ հայ կաթիլիկ հաւատացեալներու, քահանաներու, եկեղեցիներու եւ մատուռներու, որոնք լայնքով ու երկայնքով կը յորդին «Թուղթ շրջաբերական»-ի էջերէն:

Աշխարհը հասեր է տեղ մը ուրկէ կարելի չէ վերադառնալ ետ: Անցեալը կը թաղուի ու կը մոռցուի: Կայ այսօրը որուն կը յաջորդէ վաղը, զոր չենք ճանչնար տակաւին: Կանգնած այս անյեղլի դասաւորումին դիմաց՝ կ'այցուիմ հետեւեալ յաճախանքով:

Լսէք. հայ էք եւ հայ չէք. կաթոլիկ էք եւ կաթոլիկ չէք. վերածուեր էք երկու հաւատքներու միջեւ տատանող, դիմակազուրկ եւ տեղ չունեցող գոյութեան մը: Անտարակոյս, շուրաւ էք եւ այս կացութիւնը ջղայնութիւն կը պատճառէ ձեզի: Թերեւս այդ է պատճառը որ ձեր խանգարուած ջիղերուն հանգիստ տալու մտահոգութեամբ եկած էք քով քովի, ցաւատանջ երկունքի մը գալարումներուն դիմադրելէ վերջ, ծրագրած էք, պատրաստած ու հրատարակութեան տուած՝ ձեր նշանաւոր գլուխ գործոց «Թուղթ շրջաբերական»ը:

Արդ, ձեր դիմագիծը վերահաստատելու եւ ձեր տեղը որոշելու համար, ձեզի կը մնայ երկու հետեւեալ ճամբաներէն՝ միոյն կամ միւսին նախընտրանքը կատարել, ուշ կամ կանուխ: Մին է - յանձնուիլ ամբողջական ենթարկումով. միւրճուիլ ու լուծուիլ Վատիկանի գետնափոր գերեզմաններումութիւն. փակել հայկականութեան բոլոր դռները, ուրանալ լեզու, պատմութիւն, հայ գրականութիւն (որոնց ախոյեաններէն հանդիսացած էիք) եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը: Կը վստահեցնեմ ձեզի որ, հզօր կաթոլիկ ովկիանոսը պիտի չզգայ իր ջուրերուն մէջ ինկող ու խեղդամահ եղող այդ կաթիլը: Ատիկա պիտի ըլլայ կնքումը ձեր անփառունակ վախճանին:

Իսկ միւսն է - վերադառնալ բոլորիս գորովագութ մօր՝ Հայաստանայց Ս. Եկեղեցիին, ծնկալոգ՝ համբուրել Իջման Ս. Սեղանը, եւ որդիաբար ողջագուրուիլ ազգիս Վեհափառ Հայրապետին հետ, որպէս մի եւ անբաժանելի հայ եկեղեցւոյ գերագոյն պետի: Հայոց Մայր Եկեղեցին ովկիանոս մը չէ, լճակ մըն է միայն, բայց որուն մէջ ինկող ամէն կաթիլ չի կորսուիր, այլ կը յառաջացնէ ալիքներու օղակներ. այդ օղակները կը բազմանան ու կ'ամրապնդեն ոսկի շղթան որ կը գօտեպնդէ զմեզ՝ միասնաբար աճելու մեր հոգեւոր Մօր բազմագորով ընտանիքի քերմութեան մէջ:

Բախտորոշ այս ժամանակներուն, Հայ Եկեղեցին պէտք ունի մեզի, ձեզի եւ ուրիշներու. իսկ մենք, դուք եւ ուրիշներն ալ՝ Անոր: Այդտեղ պիտի վերագտնէք ձեր որոնած տեղը, եւ վերաշնչուէք ձեր դիմագծին նսեմացած յատկանիշերը: Վատիկանը պէտք չունի ձեզի որովհետեւ դուք անկարող էք հատուցանելու ձեր տուրքը, ըստ ամենայնի: Բայց Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը, որ Վատիկանն է Հայ Եկեղեցիին, կրնայ լայնօրէն ասպարէզ հայթայթել ձեզի ալ, այնտեղ գործադրելու եւ արժեցնելու ձեր մտաւորական, եկեղեցական, ու վարչական կարգ մը փորձառութիւնները:

Հնչած է շնորհած ժամը. բացուած է առաքելութեան լայն դաշտը հայ հայրենիքի ու ազգի ծառայութեան ի խնդիր: Համաձայն ենք «Թուղթ»-ին: Մայր Եկեղեցւոյ մաքրամաքուր սրտին վերադառնալու ամենաթանկագին պատեհութիւններէն մէկը պիտի ըլլայ այցելել նաեւ Տաշիրքի եւ Գուգարքի պատմական նահանգները, որոնք անբաժան մասերը կը կազմեն այն հայրենիքին որ մեր բովանդակ հայութեանն են, բնօրրանը՝ մեր Լուսաւորչահաւատ հայրապետներուն, եռամեծար վարդապետներուն եւ գործիչներուն:

Ինչ անփառ մեծամտութիւն . . . երբ լայնաթոք կը յորդորէ վերադառնալ հայրենիք ստանձնելու համար ազգին հոգեւոր առաքելութիւնը: Ո՞ր հայրենիքը: Միամիտ ընթերցողը պիտի չկարենայ ձեր քաշած բարակ գիծը տեսնել եւ շուտով

պիտի չփոթէ անոր իրական տանուտէրը՝ անիրական տանուտիրոջ հետ: Ո՞ր ազգին առաքելութեան կ'ակնարկէք . . . Եւ ի՞նչպիսի առաքելութեան: Ըսէ՛ք, մի՞թէ տեղեկութիւն չունիք որ ազգը ունեցաւ եւ ունի իր առաքեալները եւ անոնց աւանդած «ուղղափառ առաքելութիւնը»: Ազգը ունի՝ իր եկեղեցին, իր Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը: Լաւ լսեցէք, կարիքը չկայ ներածուած անանուն առաքեալներու եւ առաքելութեանց:

Գերերջանիկ Յովհաննէս Պետրոս ԺԼ, վերադառնալ հայրենիք . . . Համբուրքի բաղձանք է: Բայց վերադարձը կ'իմաստաւորուի, կը պտղաբերի, կը զօրանայ, կ'առաքելականանայ եւ հայկական դիմագիծ կը զգենու երբ կ'իրագործուի լուսակամար ու լուսախորան Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի ճանապարհով եւ Ս. Թադէոսի ու Ս. Բարթոլղիմէոսի առաքեալներուն, եւ Ս. Գրիգորի երկրորդ Լուսաւրոյի ՀԱԻԱՏԲՈՎ, որ հաւատքն է տիեզերական Ս. Եկեղեցիին:

Ասկէ դուրս, որեւէ խիզախութիւն կամ սուր ճոճել, դատապարտուած է մնալու՝ անհայեկական ու անլուսաւորչական. վերածուելու՝ անփառունակ, կործանարար, անհարազատ եւ եղծ չահատակութիւններու:

Ցտեսութիւն: